

Folkhögskole Veteranen

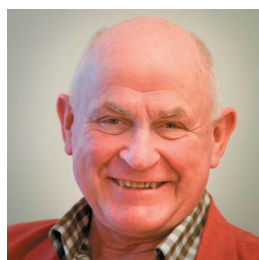

NR 4 2020

McCarthyismen – finns den idag?

Björn Grip

Kanske var det fler veteraner än jag som fredagen den 13 november såg filmen Trumbo på SVT? Filmen handlar om Dalton Trumbo, en

framgångsrik författare i Hollywoods växande filmimperium. Trumbo skrev filmmanus till många filmsuccéer i Hollywood under 1930-, 40- och 50-tal och var en politiskt radikal person. Efter andra världskriget var han en av tusentals människor som blev anklagad för att spionera för Sovjetunionens räkning.

Att vara medlem och sympatisör till kommunistpartiet eller rent av släkt eller vän med någon partimedlem kunde medföra förhör inför *Senate Permanent Subcommittee on Investigations*, där Joseph McCarthy var mäktig ordförande under åren 1950-57. Denne var en kontroversiell och - under en period av kallt krig - fruktad republikansk senator känd som kommunistjägare. *Guilt by association* blev förknippat med McCarthys namn och att bli fälld inför senatorskommittén blev en accepterad grund för långa fängelsestraff i en period av hysterisk antikommunism i USA. Dalton Trumbo blev fängslad och fick yrkesförbud. Filmen handlar om detta och hur han slutligen i slutet av 1960-talet fick upprättelse och positiva erkännanden. Bland annat fick han en Oscar 1976 för filmscriptet till *The Brave Ones*. Dalton dog året efter, 1977.

Jag funderade och reflekterade en del efter att ha sett filmen om Trumbo och jämförde med hur situationen är idag. I dagens Sverige finns knappast längre någon förföljelse av kommunister och vänstermänniskor, men däremot av personer som har en islamsk trosuppfattning. Opinionen och med den också lagstiftningen i Europa och Sverige har stramats upp och medfört att muslimer misstänkliggörs i betydligt större omfattning

än tidigare. SÄPO och MUST lyfter visserligen fram säkerhetsrisker både till höger och vänster, som vit makt-grupperingar respektive Antifa, men framför allt islamska grupperingar med kopplingar till IS. Men opinion och lagstiftning fokuserar alltmer enbart på att motverka politisk islam i sitt lagstiftningsarbete. Direktiv och resurstillskott till Polismyndigheten, särskilt säkerhetspolisen riktas också allt mer in sig på islamistiska grupper utan att göra åtskillnad på islamism och muslimska föreningar. Idag finns det grupper som kräver kriminalisering av enskilda individer som råkar vara släkt – eller bekanta – med människor i föreningar som eventuellt kan betecknas som extremistorganisationer. Moderaternas rättspolitiska talesperson Johan Forsell är en av dem som uttalat sig positivt och förordat en sådan ordning. Då är vi i vår tid nära samma resonemang om *guilt by association* som i det tidiga 1950-talets USA.

Inom folkbildningen är det främst det muslimska studieförbundet Ibn Rushd som attackeras från visst politiskt håll. Främst SD, men även röster inom KD och Moderaterna kräver att statsbidragen dras in, detta trots att professor Erik Amnå, Sveriges kanske främste kännare av folkbildningssverige, har utrett och konstaterat att Ibn Rushd fungerar förhållandevis väl och internt och aktivt arbetar för att förhindra försök lokalt att utnyttja studieförbundet för odemokratiska syften.

Även Kista folkhögskola och dess personal har fått känna på hat och aggressivitet som rädda och förblindade människor kan vråka ur sig. Folkhögskolan är väldigt försiktig med sin religiösa profil och undviker att lyfta fram denna. Än så länge har dock inga politiska partier ifrågasatt Kista folkhögskola, vad jag vet.

Diskussionen om förmodat missbruk av statsbidrag har emellertid lett till att krafter inom och utanför riksdagen ifrågasätter Folkbildningsrådet och dess självständiga roll att fördela statsbidrag. Man vill i stället införa en

statlig myndighet, strama upp kontrollen och villkoren för statsbidrag till folkbildningen. I ambitionen att komma till rätta med terrorhot riskerar man därmed att "kasta ut barnet med badvattnet". Den fria folkbildningen och det breda föreningslivet är sannolikt bland de viktigaste arenorna för att bygga broar mellan kulturer och skapa förståelse mellan människor med vitt skilda bakgrund.

Risken för inskränkningar i de medborgerska fri- och rättigheterna i Västvärlden, på samma sätt som var fallet i 1950-talets USA är påtagliga. Restriktioner införs och accepteras med hänvisning till risken för terrorism bland annat i etablerade demokratier som Frankrike, Danmark och Norge. Även i Sverige pågår diskussioner om begränsningar. Justitieminister Morgan Johansson talar om att ändra grundlagen för att inskränka föreningsfriheten. Retoriken om "kamp mellan civilisationerna" sprids, inte enbart på sociala medier. Här i Sverige är det kristdemokraternas ledare Ebba Busch som tydligast har gjort ogenomtänkta uttalanden som kan trigga igång hatet.

Professorn i Islamologi Jan Hjärpe berättade för några år sedan i vår föreläsningsförening hemma i Söderköping att de muslimer som finns i Europa är den grupp som kan bli bryggan mellan civilisationerna. En brygga som överbryggar de traditioner och kulturella klyftor som finns mellan religiöst präglade kulturer i Mellanöstern och ett relativt sekulariserat Väst Europa. Studieförbundet Ibn Rushd och Kista folkhögskola är oerhört viktiga för att bygga denna bro.

Vi lever i en alltmer polariserad värld där hatet växer. Men hat och ondska bekämpas inte med repression och censur. I stället behöver vi fortsätta argumentera för upplysning, för fria samtal och föreningsfrihet. Endast genom denna klassiska bildningsidé och genom att arbeta för rimligt likvärdiga förhållanden mellan olika grupper i samhället, undanröjer vi hat och extremism.

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 4
ÅRGÅNG 20
december 2020

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteränförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

McCarthyismen - finns den idag?	1
Rapport från digitalt styrelsemöte	2
Syns man inte ...	2
Folkhögskoledeltagarnas samhällsengagemang	3
Till minne av Gösta Vestlund	4
Gösta Vestlund - en liten minneskavalkad	5
Människan kan inte inringas - hon är outtömlig	7
Lite pyssel under julgranen	7
Morgonen då någon varit ute och hängat	
diamanter i min björk	8
Hur jag hamnade i folkbildningen - och aldrig kom därifrån!	9
Från sidlinjen	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Per-Ola Jansson
braxnaspoj@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@gmail.com

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip
Sturegatan 9B
614 32 Söderköping
epost
bjorgnrip@hotmail.com
tel 070-540 95 79

Kassör
Kent Jonelind
Marielundsvägen 7
824 31 Hudiksvall
epost
kent.jonelind@gmail.com
tel 070-550 37 59

Rapport från digitalt styrelsemöte den 28 oktober

Björn Grip

Nästan hela styrelsen lyckades bli uppkopplade via Messenger, endast Judith Skörsemo saknades. Vi kunde efter en **ekonomisk rapport** notera att det finns mer pengar än vanligt i kassan. Anledningen är delvis uteblivna fysiska styrelsemöten i Stockholm, men också att Arbetareinstitutets förening varit generösa och betalt ut pengar till vår planerade bok om **"Nya folkhögskoleminnen"**.

Redaktionsgruppen för ovan nämnda bok, Stewe Claeson, Signild Håkansson och Eva Önnestjö, jobbar på. Sedan förra styrelsemötet har man genomfört tre telefonmöten och 30 personer har vaskats fram som ska tillfrågas om att medverka i antologin. Manus ska vara klart till den 1/6-21 och man siktar på tryckning före julen 2021.

Folkhögskoleforum den 29 oktober genomfördes digitalt. Kent Jonelind har gjort ett stort jobb

och tagit fram en film som presenterar vår förening i den digitala konferensen. Filmen finns med på Sveriges folkhögskolors webb, <https://www.sverigesfolkhogskolor.se/for-personal-pa-folkhogskola/kompetensutveckling/folkhogskoleforum-2020/>.

Nästa årsmöte närmar sig. Vi bestämde att detta ska genomföras på Kista folkhögskola i Stockholm den 13-14 alternativt 20-21 april 2021, försåvitt pandemisituationen är överstämmande. Vi diskuterade i detta sammanhang om vi ska försöka bredda vår medlemsbas till att också omfatta nu verksamma folkhögskolemedarbetare. Frågan bör behandlas på årsmötet. Kallelse till årsmöte ska enligt stadgarna utgå sex veckor före årsmötet, dvs i början av mars nästa år. Nästa styrelsemöte har vi digitalt den 28 januari. Då bjuds även valberedningen in.

Syns man inte ...

Kent Jonelind

... så finns man inte, är ju ett bekant uttryck. Troligen därför gav vår styrelse mig uppdraget att föreningen på något sätt borde vara med på Folkhögskoleforum även i år. Och nu skulle det ske i digital form, liksom alla övriga moment av arrangemanget.

Efter en hel del funderande tog jag kontakt med läraren på kursen Film/Foto på Forsa folkhögskola för att höra om en kort video kunde produceras där. Och om den skulle kunna ha karaktären av ett nyhetsinslag eller eventuellt en reklamsnutt, liknande vad som förekommer i många TV-kanaler.

Jag började med samma grundmaterial som vi använt vid de fysiska utställningarna de två första åren. Då hade vi utgått från innehållet i den broschyr som vår redaktör Urban Lundin tagit fram tidigare. Fotoläraren betonade att inslagets längd borde begränsas till högst tre minuter. Så länge anses tittare kunna ha kvar full uppmärksamhet om innehållet är nytt eller har många fakta.

Det tog några dagar för mig att ta fram ett preliminärt talarmanus till inspelningen på skolan. Där hade kursen arrangerat en nyhetsstudio. Själva

inspelningen, där jag själv fick agera uppläsare, tog endast en dryg timma. Därefter kom arbetet med att redigera och justera tagningen med lämpliga pauser, fraseringar, bakgrundsfärger, ljudnivåer, mm.

Med tanke på Coronapandemin skedde detta arbete med ett antal kontakter via e-post och telefon mellan läraren och mig. Hanteringen av utkast i sex omgångar tog oss tolv dagar och blev klar endast två dagar före deadline. Och ändå hade jag ju börjat i extra god tid, tyckte jag.

Det är alltid svårt att avgöra vilken effekt en digital utställning haft, men arrangören rapporterade att fram till måndag i veckan efter Folkhögskoleforum hade den visats mest av alla, 91 gånger i förhållande till sammanlagt 708 visningar för samtliga 13 utställare. Glädjande, tycker jag!

Sök på Sveriges folkhögskolor, Folkhögskoleforum och Digitala utställare eller använd länken: <https://www.sverigesfolkhogskolor.se/for-personal-pa-folkhogskola/kompetensutveckling/folkhogskoleforum-2020/digitala-utstallare/folkhogskolans-veteranforening/>

Folkhögskoledeltagarna och deras samhällsengagemang

Kent Jonelind

Som ovan löd rubriken för två inslag vid folkhögskoleforum den 29 oktober 2020. Föreläsare var Lars Svedberg och Erik Sjöstrand och det är den först nämnde jag i huvudsak refererar till här. Drygt 230 personer fanns uppkopplade under detta pass.

Utgångspunkten var i vilken utsträckning skolformens mest använda begrepp "allmän medborgerlig bildning" kunde påverka de studerandes engagemang i samhället.

Lars Svedberg är seniorprofessor vid Ersta Sköndal Bräcke högskola och har på uppdrag av Folkbildningsrådet tillsammans med forskaren Erik Sjöstrand genomfört en undersökning bland deltagarna på landets folkhögskolor.

Hur är processen när kursdeltagarna blir aktiva samhällsmedborgare och på vilket sätt kan detta relateras till folkhögskolans sätt att arbeta?

I denna nya studie har tidigare resultat från 2014 kombinerats med fördjupningsintervjuer med deltagare, personal, styrelseledamöter och företrädare på nationellt plan.

Den första undersökningen resulterade 2015 i boken *"Mer engagemang? – Folkbildningen i det svenska civilsamhället"*. Den nya presenteras i en bok under 2021.

Presentationen omfattade utöver föreläsningarna, ett seminarium och gruppdiskussioner, där deltagarna i Folkhögskoleforum digitalt kunde skicka in sina frågor och synpunkter till forskarna.

Tre frågeställningar fanns att utgå från:

1. Hur ser det ut på din folkhögskola? Uppmuntras och underlättas medborgerligt engagemang i stort och smått?
2. Vad händer när det gäller män och kvinnor och deras engagemang?
3. Den låga tilliten bland "allmänskursarna" och den väldigt höga tilliten bland "särskildkursarna" - hur hanterar ni detta i dag?

Här refereras enbart till föreläsningen. Lars Svedberg berättade att samma frågor ställts till folkhögskoledeltagarna som tidigare använts vid undersökning till 15 000 medborgare från hela befolkningen för att kunna göra jämförelser. Men det finns strukturella skillnader mellan grupperna. För folkhögskoledeltagarna gäller bland annat:

- deltagarna är yngre, oftare ensamstående utan barn, har oftare invandrarbakgrund, låg utbildning (naturligtvis) och mycket oftare en "funktionsnedsättning" av något slag
- dessa basfakta samt samtida föreställningar om gruppen talar **mot engagemang**
- **för engagemang** talar folkhögskolans tradition och kultur samt tillgång till sociala arenor

Resultaten är dock positiva när det gäller folkhögskoledeltagarnas stora engagemang.

Resultat från de olika studierna 2019	Befolkn.	Fhsk-delt.
Andel som gjort ideella insatser	51%	52%
Andel män som gjort ideella insatser	56%	33%
Andel kvinnor som gjort ideella insatser	47%	67%
Engagerad i totalt antal organisationer	1,5	1,3
Andel som någonsin gjort insats	78%	70%

Noteras kan att skillnaden är så stor mellan kvinnor och män som gjort ideella insatser bland folkhögskoledeltagarna. Vidare kan man finna skillnader och likheter mellan de kursdeltagare som finns i allmänna kurser och de i särskilda kurser.

Grundläggande betingelser:

- drygt hälften av allmänskursarna betonar innehållet i utbildningen; andelen bland särskildkursarna är nio av tio. För nio av tio av allmänskursarna är behörighetsfrågan central men bara för en av fem bland särskildkursarna
- den självskattade hälsan är relativt god bland allmänskursarna och bara en liten grupp säger sig må dåligt; god bland särskildkursarna. Den generella tilliten är extremt låg bland allmänskursarna och mycket hög bland särskildkursarna
- andelen ideellt engagerade är oförväntat hög bland allmänskursarna och anmärkningsvärt hög bland särskildkursarna samtidigt som andelen som aldrig gjort något ideellt arbete är mycket hög bland allmänskursarna och låg bland särskildkursarna

Undersökningen visar på olika faktorer hos folkhögskolan som påverkar engagemanget. Exempel:

Utveckla sociala färdigheter

Och sen den där lite smöriga "växer som människa", det känner jag att jag har fått utrymme att göra här. Jag har utsatts för väldigt mycket bra saker men också jobbiga situationer med människor som man ... Jag har tvingat mig på ett helt annat sätt att ta itu med dem, till skillnad från att inte ...

För jobbar man någonstans på en vanlig arbetsplats, där är det väldigt mycket man går dit, man gör sin grej, man går hem. Medan folkhögskola bjuder mer in till att faktiskt vara med varandra och göra något sorts utbyte socialt i stället för att bara ha lite kul på jobbet, snacka skit och gå hem som sagt.

(*"Alim"*, deltagare allmän kurs)

"Öppna ögonen" för samhället

Jag själv har utvecklats och kanske blivit mer intresserad av att allting från mänskliga rättigheter till hur samhället har sett ut, hur det ser ut nu, sambandet mellan allting. Det har nog bara gjort i allmänhet att jag är mer insatt och engagerad i världen jag lever i, vilket jag kanske inte kan säga att jag var på samma sätt innan.

(*"Elin"*, deltagare allmän kurs)

Tillgång till nätverk och förebilder

Jag var inte så jättemån om miljön och så, men jag har blivit väldigt miljömedveten sen jag började på den här skolan, må jag säga. (...) Man har träffat mycket miljömedvetna människor, klasskamrater som har diskuterat mycket om miljön och så.

(*"Anders"*, deltagare allmän kurs)

Folkhögskolans infrastruktur

Vad tror du att du kommer ta med dig härifrån?

Att vara öppen för förslag och så hära. Ja men hellre kom med ett förslag än att inte säga något om du vill ändra på någonting så såg det liksom. Alltså, annars: gå inte runt och klaga, typ så.

(*"Siri"*, deltagare allmän kurs)

När föreläsarna närmare beskriver och förklarar faktorerna kring de studerandes uppfattningar och upplevelser före, respektive under folkhögskoletiden får jag en bild av att de stämmer väl med den bild jag själv skaffat mig genom mina många år i skolformen. Det är kanske därför jag särskilt uppskattade det här passet under den i övrigt innehållsrika dagen Folkhögskoleforum 2020.

Tag gärna del av hela dagsprogrammet och särskilt rekommenderar jag "Folkhögskoledeltagarna och deras samhällsengagemang"! (Video cirka 2 x 30 min)

<https://www.sverigesfolkhogskolor.se/for-personal-pa-folkhogskola/kompetensutveckling/folkhogskoleforum-2020/program/folkhogskoledeltagarna-och-deras-samhallsengagemang/>

Lars Svedberg

Till minne av Gösta Vestlund

Per-Ola Jansson

Gösta Vestlund är den svenska folkbildningens särklassige nestor, inte endast för den aktningvärda ålder han uppnådde, utan fastmer för den aktning man känner för hans klokhet och visdom. Vägen till denna hederstitel har varit lång och brokig. Gösta växte upp som utomäktenskapligt barn hos sina farföräldrar i en liten gård vid Österfors, i Gagnefs socken. En ivrig faster lät honom genomgå en frenologisk undersökning, varvid det visade sig att han var i besittning av s.k. läshuvud. Skolljuset Vestlund togs in i realskolan i Borlänge. Det politiska intresset väcktes tidigt; som SSU-are opponerade Gösta sturskt mot några bönder vid ett politiskt möte när han livfullt stödde Wigforss i skattefrågan. Han deltog senare i ett möte i Björbo då en grupp SSU-are argumenterade emot nazister. Slagsmål med gårdsgårdsstörar avslutade mötet.

Efter uppmuntran och ekonomiskt stöd från en av Gagnefs präster bar det sedan iväg till Sigtuna folkhögskola, där han på ett livsavgörande sätt mötte grundaren av Sigtunastiftelsen och tillika folkhögskolans rektor Manfred Björkqvist. I Sigtuna avlade Gösta studentexamen efter ett års studier vid det Humanistiska Läroverket, efter tillskyndan av rektor Björkqvist. Där mötte han skolkamrater från en helt annan bakgrund, många av dem adliga. Kvällssamtalen var intensiva och samtalskonsten utvecklades för alla. Studier vid Uppsala universitet resulterade i en fil.mag. Under ett år vikarierade sedan Gösta i realskolan vid sitt gamla läroverk, då han bland annat undervisade Olof Palme.

På 30-talet deltog Gösta i en folkbildningsverksamhet i Kramfors mot en bakgrund av Ådalshändelserna 1931, då bl.a. arbetslivets problem och konflikter beaktades. Efter några års tjänstgöring på Brunnsviks och Marieborgs folkhögskolor växte intresset för arbetslivsfrågor ytterligare. Baserad på den allra senaste amerikanska forskningen gav han 1949 ut Arbetsglädjens problem, en rapport som fortfarande väcker intresse.

Gösta Vestlund anställdes strax därpå som rektor för att bygga upp Tollare

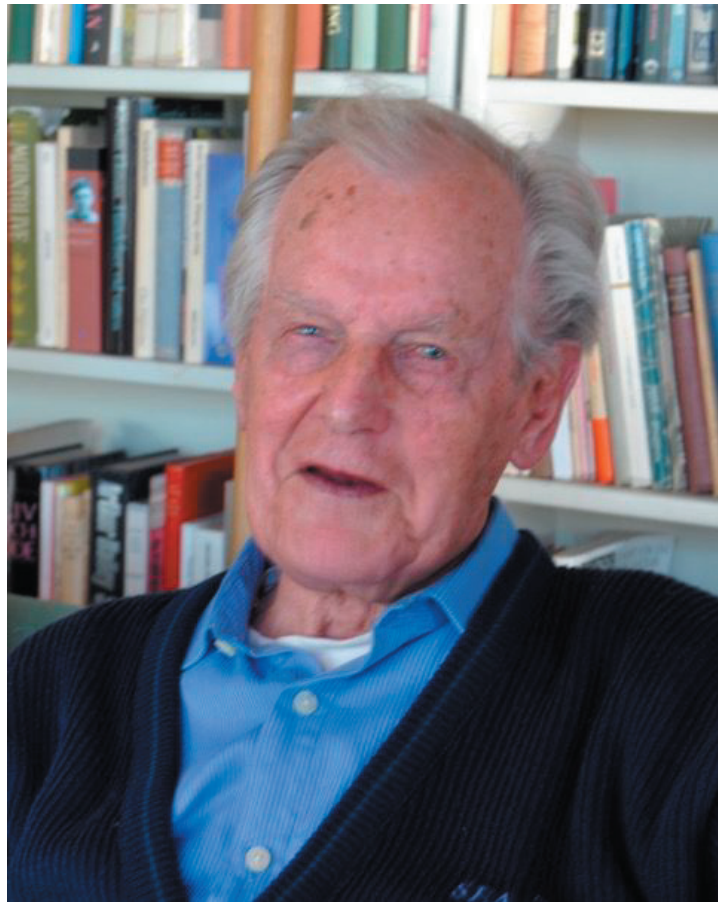

Foto: Clara Hyldgaard Nankler

folkhögskola, med IOGT som huvudman. Från 1956 arbetade Gösta för SÖ, först som folkhögskoleinspektör, sedan som undervisningsråd.

Omvittnat är Göstas närmast outtröttliga arbetsförmåga. Han har gjort många betydande insatser i skilda sammanhang inom folkrörelsesverige. ABF, IOGT, RBU har utnyttjat hans arbetsförmåga, liksom det illustra Svenska Sällskapet för Folknykterhet och Folkuppfostran, med många fler andra organisationer. Vid tillkomsten av Nordens Folkliga Akademi spelade Gösta en avgörande roll.

Under Gösta Vestlunds ledning skapades en vuxenutbildningsverksamhet i Tanzania med inspiration från den svenska folkhögskolan. Ännu idag är mer än 50 skolor för vuxna (de allra flesta med boende i internat), Folk Development Colleges, i full verksamhet runtom i det stora landet.

Under senare delen av sitt liv blev

han en intensiv följare av rapporteringarna från World Values Survey, som han presenterade vid de Vestlunddagar som årligen genomfördes efter hans 100-årsdag. Han betonade då hur dialog, tillit och likvärdighet var avgörande nycklar för att förstå både hot och möjligheter som den demokratiska utvecklingen står inför.

Hans roll som nestor för svensk folkbildning bekräftades, dels när han promoverades till hedersdoktor vid Linköpings universitet 1984, och dels när han 2006 mottog Illis Quorum, åttonde storleken. Vid 102-års ålder 2015 blev han under en ceremoni i USA invald i International Adult and Continuing Education Hall of Fame for Adult Education.

I detta nummer har vi försökt spegla Göstas stora betydelse i form av korta vittnesbörd från några av hans många vänner inom folkbildningen.

Gösta Vestlund – en liten minneskavalkad

Ebbe Andersson

Mina rader blir förstås om Tanzania. Första gången jag träffade Gösta i Karibusammanhang var 1992. Då frågade han på klingande mjukt dalmål, - Ebbe du som varit i Tanzania nyligen, hur går det med FDCna, och blir det några nya vänskolor? Sista gången vid samtalade i juni i år inledde Gösta med samma fråga. Alltid framåtblickande.

Göran Hillman

Jag är uppvuxen i Sigtuna där Gösta började sin bana. Han bodde som elev på Humanistiska läroverket hos mina föräldrar som han sedan höll kontakten med i många decennier. Min pappa var lärare och senare rektor på skolan. När Gösta tog studenten skänkte han min syster som han hade ett varmt förhållande till – hon var tre år då – en liten daladräkt som fortfarande finns nånstans i släkten.

Gösta blev enligt sina memoarer tillfrågad om att efterträda Manfred Björkqvist som rektor på Sigtuna folkhögskola och – förmodar jag – också chef för Sigtunastiftelsen. Men han tackade nej då han inte tyckte sig tillräckligt religiös. På 1980-talet satt han i Sigtunastiftelsens styrelse och var den enda som reserverade sig mot att banden mellan stiftelsen och folkhögskolan skulle upplösas och skolan flytta från själva stiftelsekullen. Istället skulle Sigtunastiftelsen bli ett konferenshotell med spriträttigheter och annat fördärvligt.

Jörgen Håkansson

1982, några år efter Gösta Vestlunds pensionering, startade – på Göstas initiativ – PRO:s folkhögskola sin verksamhet i Gysinge. Den fick sina lokaler i en herrgård vackert belägen vid Dalälvens strand. Samtidigt startades också filialverksamhet i Stockholm och Malmö. Gösta blev från starten den givna ordföranden, en post som han hade kvar fram till några år in på 2000-talet.

Under några år på 1990-talet anordnade även PRO:s folkhögskola med särskilda statsbidrag kurser för arbetslösa ungdomar. Gösta ville då gärna träffa ungdomarna för samtal på lektionstid. När jag annonserade detta i gruppen rynkade många på näsan och tyckte att detta var väl bortkastad tid; att lyssna på, som man trodde, en orgie i nostalgi av en gammal man. Men Gösta kom och fick genast utmärkt kontakt och en fin dialog med ungdomarna. I stället för nostalgi kom samtalet att handla om de själva och om framtidsfrågor i vårt samhälle. Mötet blev en stor succé. Alla förundrades över att han i sin ålder var så intresserad av vår framtid.

Per-Ola Jansson

Gösta utredde som folkhögskoleinspektör på SÖ en begäran från styrelsen på Sydöstra Skånes folkhögskola i Tomelilla om möjlighet att erhålla extra statsbidrag till renovering av elevhemmet. Gösta mötte upp den förväntansfulla styrelsen på plats. Efter besiktning av skolan föll domen. Ja, Skolöverstyrelsen beviljar statsbidrag, men inte till renovering, utan till dynamit!

Urban Lundin

Under första hälften av 1980-talet arbetade jag under några år hel- eller deltid som metodiklektor vid f-linjen i Linköping.

SFHL-distriktet i Skåne anordnade flera välbesökta pedagogdagar varje år, och vid ett sådant tillfälle blev jag inbjuden för att ge min syn på tillståndet i Folkhögskolesverige. Vad jag sade? Det har jag fullständigt glömt bort, men jag delade (väl?) ut ett antal självsäkra rallarsvingar mot diverse snedheter i

systemet. När jag var klar med mitt anförande, gick jag ner och satte mig på min plats i första raden. Den som satt till vänster om mig visade sig vara Gösta Vestlund. Han lutade sig emot mig och sade vänligt – och lite överseende:

–Det är jag som ligger bakom allt det som du kritiserar.

Gösta visste hur man ska ta övermodiga och uppumpat kaxiga förstasigpåare!

Marianne Marcusdotter

Jag arbetade under många år tillsammans med Gösta, framför allt i föreningen Karibu. Gösta var en stor tillgång, han kunde allt om alla folkhögskolor. Han älskade sin lilla trädgård vid huset på Bergliden, han skottade snö från taket och frågade grannarna om de också ville ha hjälp. Han pratade med träden, och när hans hustru Ebba så oväntat gick bort visste han var hon fanns i trädgården.

Glömde han något brukade han säga:

–Jag som är gammal och stencil.

Gösta var min bästa vän och en fadersgestalt.

Jan-Erik Mellin

Det är mycket troligt att fler kan berätta om samma upplevelse:

Som helt nybliven rektor var jag mycket orolig att göra fel och inte följa folkhögskoleförordningen till punkt och pricka.

Vid ett tillfälle var oron så stor att jag ringde Gösta för att få vägledning i tolkningen av någon paragraf.

Följande korta samtal utspann sig:

“Hur ska man förstå § xx?”

“Goddag på dig Jan-Erik. Roligt att höra av dig. Adjö på dig”

Gösta var oerhört nog med att vi tolkade förordningen självständigt och på eget ansvar!

Clara Hyldgaard Nankler

Gösta tog initiativ till Karibu-föreningen och var engagerad i dess verksamhet hela sitt liv. Jag intervjuade honom för min bok, *Folkbildning och solidaritet 2011*. Det var en gåva att få träffa Gösta och få hans syn på internationaliseringen av svensk folkhögskola. Han var ju själv med och mötte judiska flyktingar och motståndsmän på Sigtuna och Marie-

borg. Han tog initiativ till nordiskt samarbete som folkhögskoleinspektör och han arbetade i Dar es Salaam i mitten av 1970-talet för att planera starten av *Folk Development Colleges*. Han hade erfarenhet från alla de stora folkrörelsernas folkhögskolor som studerande, lärare och rektor.

Gösta blev min huvudinformatör av 20-talet folkbildare. När boken kom från tryckeriet skickade jag den till alla jag intervjuat. Den som hörde av sig först var Gösta. Han ringde och ville tacka för all ny information om FDC-skolornas utveckling i Tanzania. Vi hade ett långt samtal på klingande dalmål. Det var två år sedan och Gösta var alltså 105 år då. Hans syn var dålig, men han fick hjälp att läsa genom datorprogram och vänner.

Vilken förebild för oss alla!

Claes Nilsson

En gång för många år sedan stod min granne på gatan och samspråkade med en man som för mig var så otroligt bekant, men som jag inte kunde placera. När den okände farit var jag tvungen att fråga grannen vem den distingerade främlingen var. "Min bror. Han är i samma bransch som du, förresten", blev svaret. Min granne hette Nils Vestlund. Torgvägen i Insjön. Blev f.ö. nära 100 år gammal.

Monica Roselius

Gösta Vestlund den förste vägvisaren! Nestorn i folkhögskolan Gösta Vestlund var den första personligheten jag intervjuade för boken *Vägvisarna genom folkhemmets folkhögskola* (1996). Lite nervöst var det med en sådan gigant i folkbildningen, men Göstas vänliga, lågmälda och samtidigt djuplodande berättande om sitt liv i folkbildningen gjorde intervjun till en trivsamt dag på tumanhand. Han hade en unik förmåga att kombinera djup visdom och enkelt vardagsprat så att det han berättade fastnade i minnet för evigt. Den dagen med Gösta Vestlund hör till mina största höjdpunkter i folkhögskolans värld!

Bo Scharping

1996 då Gösta Vestlund alltså var 83 år var han inbjuden att föreläsa på Viskadalens folkhögskola. Han bodde vid den tiden i Gysinge norr om Stockholm

och körde då, med sin fru som medpassagerare, den drygt 45 mil långa vägen till Seglora i Västergötland. De anlände i god tid till lunchen. Föreläsningen och den efterföljande diskussion var inspirerande och livlig. Därefter ville vi visa Gösta var han och hans fru skulle bo över natten. Han svarade då:

–Det är helt onödigt. Vi ska åka hem nu. Därpå klev han in i bilen, vinkade adjö och körde iväg.

Lena Skördeman

Till SFHLs Övre Norrlandsdistrikt kom Gösta Vestlund från Skolöverstyrelsen och medverkade vid årsmötet på Framnäs. Det var 1966, och stadgan med åtta distrikt var bara två år. Nu fanns förhoppningar och framåtanda! Förväntningarna på Gösta var kanske litet osäkra hos några. En centralbyråkrat? Ska han hålla verksamheten lugn och mota idéer? Men vi fann en lyssnande och vaken folkhögskolemänniska. SFHLs förbundsstyrelse kunde under kommande år framföra tankar i skrift och vid överläggningar.

Mer än ett halvsekel senare fanns Gösta på riksträffar hos Offensiv Folkbildning. Nu gav han oss del av internationell forskning, men han var oförändrat lyssnande. Det som särskilt glatt och varmt honom, sammanfattade han, var unga lärare med entusiasm och idéer.

Judith Skörsemo

Jag träffade Gösta Vestlund vid flera tillfällen först inom nykterhetsrörelsen och sen inom folkhögskolevärlden. Under mina år inom folkbildningen har jag haft nöjet att få lyssna till många av hans intressanta föreläsningar. När jag hade fått ett stipendium för att åka till Tanzania och knyta ihop svenska folkhögskolor med Folkhögskolorna i Tanzania tog jag kontakt med Gösta Vestlund. Vi möttes på Tollare folkhögskola och jag fick dels en föreläsning om bakgrunden till bildandet av de 50-talet *Folk Development Colleges* som han hade varit med om att bygga upp, dels en mängd råd om kultur och beteenden samt adresser till personer som jag borde möta. Jag var också tillsammans med Kerstin Mustel och uppvaktade honom i bostaden en födelsedag. Kan ha varit 70 årsdagen.

Nils Zandhers

Första gången jag mötte Gösta Vestlund var på Håla folkhögskola. Han berättade om den nordiska folkhögskolans idégrunder, N.F.S. Grundtvig. Detta föredrag var en knuff som gjorde att jag blev svensk lärare på Grundtvigs Højskole i Danmark och att jag efter några år blev svensk lärare på Nordiska folkhögskolan i Kungälv, och så småningom rektor där.

Vid ett fackligt årsmöte på Grebbestad var Gösta Vestlund närvarande. Han bad om ett enskilt samtal med mig, där han berättade att man på Skolöverstyrelsen skulle anställa en person med uppgift att samla folkhögskoleanställda runt om i Sverige till samtal om folkhögskolans uppgift i det svenska samhället idag (1970-tal och framåt). Mitt svar var givet:

–Det vill jag göra!

Så kom jag då till SÖ i Stockholm. Varje måndag samlades vi på byrå V1, och Gösta delgav oss sina tankar kring folkbildningens uppdrag i samhället. För mig blev dessa måndagsmöten en fördjupning av mitt yrke som folkhögskolelärare.

Efter pensioneringen fortsatte vi att hålla kontakt med varandra. Sista gången var sedan han flyttat till ett äldreboende. Våra samtal var livgivande – jag tror för oss båda.

Så har jag i nära kontakt med Gösta Vestlund fått ett innehållsrikt liv – och har så fortfarande.

Ingela Zetterberg

Nog minns man Gösta med värme i hela hjärtat!

2013 fyllde Gösta 100 år samtidigt med att SFHL hade ombudsmöte på Billströmska folkhögskolan. Vi alla, ombud och styrelse samt funktionärer (ca 100 personer), ville uppmärksamma Gösta denna stora dag. Förutom att ha skickat en blomma ringde vi upp Gösta och sjöng för honom. Inte ett öga var torrt när Gösta tackade. Även han var berörd. Att se hela salen resa sig var häpnadsväckande eftersom Gösta var i mobilen.

Identitet och identitetspolitik

I en krönika i Expressen 2020-05-29 skriver Cissi Wallin om hur vår kulturministers dreadlocks orsakat förargelse, framförallt på sociala medier. Vissa anser att hon brister i respekt för en minoritetskultur som hon själv inte tillhör genom att anlägga en sådan frisyr. Sådana frågeställningar hänger ihop med frågor där vi "polisar" varandra om vem som har rätt att uttrycka sig i vilken fråga som helst som rör kulturell förståelse, rasism, hedersförtryck, sexualitet etc. och vilka statyer, eller monument, som bör avlägsnas osv. Dessa frågor definieras idag under begreppet "identitetspolitik".

Vi tycker att dessa frågor är högtintressanta för oss folkbildare. Vi vill därför lyfta på locket till dessa frågor genom att publicera en artikel av Per Wästberg skriven 2018 i SvD. Kanske den kan leda till en debattomgång här i *Folkhögskoleveteranen*? / Redaktionen

Människan kan inte inringas – hon är outtömlig

(först publicerad 2016-11-21)

Per Wästberg

Per Wästberg

Nadine Gordimer (Nobelpris 1991) och André Brink skildrar i sina romaner svarta människor i Sydafrika. Från Black Consciousness Movement fick de höra att de borde avstå: som vita kunde de aldrig leva sig in i hur apartheid drabbade. Ändå åstadkom de mer för de svartas frihet än kanske någon svart författare.

I dag skulle de i skarpare ordalag fått veta om sin olämplighet. Identitetspolitikens förespråkare sätter gränser kring ras, kön och religion. En manlig författare anses inte kunna godtagbart skildra en kvinnas villkor och inre liv. Och, fast mindre ofta, tvärtom. Men författare sysslar med det för alla lika och med individer som alla är olika.

Som vit manlig författare kan du inte – får du inte – gestalta en svart FN-diplomat, en homosexuell astronom, en indisk barnmorska, en kamerunsk lokförare.

Stackars Karen Blixen, arme Peter Høeg! Bort med Lars Ahlin och "Kanelbiten"! Eller Kerstin Ekman, suverän överskrivare av könsgränser.

Bara vi arbetare på oljeplattformen, bara vi lesbiana i förorten, bara vi fideikommissarier vet hur just vi känner och tänker. Ingen annan kan förstå oss.

Återstår själv censur för att inte riskera att förolämpa känsliga, men välbeväp-

nade minoriteter. Och då måste vi ge upp fiktionens polyfonier och uteslutande återge en personlig erfarenhet, det vill säga de egna minnena.

Naturligtvis är detta absurt. En roman ska bedömas efter kvalitet och egenart, inte utifrån identitetspolitiska avvägningar. Fiktion är ett viktigt redskap för empati. Den dechiffrerar det utsagda inom oss och kring oss.

Jag förvånas över moraliserande tongångar i en del litteraturkritik – en återklang av Carl David af Wirsén eller 70-talets dekret. Varje författare beskriver sin värld; förtjänsten ligger i förmågan att göra den trovärdig och angelägen. Men mången bedömare ägnar sig åt tendentiösa polariseringar: stad mot landsbygd, överklass mot underklass, njutning mot lidande. Medan allt i vår tillvaro borde vara värt att skildra och fördjupa sig i.

Det kulturella samtalet rör sig som aldrig tidigare över ett minfält av förbjudna ord, felaktiga vändningar, till synes avslöjande undertexter – vare sig det gäller sexuell läggning, ras och etnicitet, ekonomisk klass eller kvalitetskriterier. Det leder till ett förväntat allvar, en brist på humor och lätthet, som får många att välja en tystnadens reträtt i stället för att sakligt och lugnt mötas på yttrandefrihetens generösa vridscen.

Människan kan inte inringas, etiketteras. Hon är outtömlig. Varje försök att sätta upp ett stängsel lämnar en bit av henne utanför. Stig Claessons roman "Nelly" handlar om en läkare som förhör en lantman om Nellys mystiska död. Först på sista sidorna förstår läkaren, och vi, att Nelly är en häst. Då är det dags att läsa om: allt som avhandlats får med ens en annorlunda glans, atmosfär och innebörd.

Lite pyssel under julgranen

Urban Lundin

Det går att krångla till saker! Se bara här nedan. Om man lyckas dechiffrera texterna, så bildar de några välkända ordspråk.

Rätta lösningar vinner ingenting – annat än en stunds förströelse.

1. Kvaliteten hos ett genom extraktion av animaliska och/eller vegetabiliska komponenter i genom upphettning aktiverat fluidum framställt nutritivt preparat förhåller sig omvänt till numerären hos den i produktionen engagerade kulinariskt skolade personalen.

2. Vid en komparativ analys av å ena sidan ett manuellt baserat specimen av klassen Aves och å den andra cirka ett fjortondels gross dylika i en population av förvedade fanerogamer torde det förra bedömas som potentiellt gynnsammare.

3. Personer, vilka residera i arkitektoniska kreaturer av en metastabil, transparent smältprodukt av övervägande kiselsyra, bör iakttaga abstinens i fråga om det skyndsamma omlokalisering av smärre petrologiska enheter.

4. Den vokala manifestationen av emotionell satisfaktion bör senareläggas till en tidpunkt hinsides det att forcerandet av en till ytan begränsad naturlig akvedukt till fullo genomförts.

5. Att ett objekt, som reflekterar majoriteten av den kortvägiga elektromagnetiska strålning som träffar dess yta, eo ipso utgöres av grundämnet AU, är en konklusion behäftad med intolerabla felmarginaler.

6. En visuellt handikappad feminin individ av de domesticerade formerna av arter av släktet Gallus kan, undantagsvis, excellera i lokalisering av diminutiv enhet av cerealt födoämne.

7. En med avseende på volym och massa minimal anhopning av mineralisk och vegetabilisk substans kan upphäva den statiska jämvikten hos en vida omfångsrikare, å rullande transportanordning vilande, anhopning av materia av icke närmare specificerad natur.

8. Objekt, vilka kamoufleras i en säsongsbetingad kristallinisk tillståndsform av H₂O, blottlägges vid dennas övergång till molekyllär rörlighet.

9. Verbal expansion förenas ofta med ett objekt sett ringa format på planeten Tellus.

Morgonen då någon varit ute och hängt upp diamanter i min björk

Lennart Cederberg

Augusti. Hösten anmäler sig med dagg och morgondimma. Jag slår upp ögonen och tittar ut genom mitt lilla sovrumsfönster och ser inte skogen fastän den är bara tjugo meter bort. Jag stirrar mot en vitgrå massa.

Efter bara några minuter börjar dimman sakta lätta. Plötsligt bildas ett litet hål i dimmolnen så att bara min björk blir solbelyst medan alla andra träd däromkring står gråmörka och till synes döda. Och se, i björken hänger diamanter på nästan varje blad. Tunga vattendroppar blixtrar av vitgult ljus i ett skådespel jag aldrig tidigare sett under mina sjutton år i huset i skogsbacken vid Överäng. Fantastiskt!

Det spelades lämplig morgonmusik i radions P2: Grieg dans Op.35, fyrhändigt piano. Glatt, fart och fläkt. Passande till de glittrande och i den svaga vinden rörliga diamanterna utanför mitt fönster.

Ännu en dag med en fantastisk start. De är inte så många sådana på ett år. Det gäller ta till vara dem på bästa sätt.

Vid halvniotiden bär jag med mig kaffemuggen ut till hammocken i skogskanten där vi har en ekormatare bara några meter från trädgårdsbordet.

Våra ekorrar har lärt sig att öppna takluckan på mataren och ta för sig av solrosfröna som ligger där. De har nu blivit så tama att vi kan sitta i hammocken och ekorrarna låter sig inte störas utan kommer neddimpande från träden ovanför och äter under några minuter. De kan snabbt skala ett solrosfrö men ofta fyller de sina kindpåsar med frön som jag misstänker att de gömmer på ett bra ställe. Inga fåglar vågar då komma fram men när ekorren hoppat iväg brukar vi lägga ut en näve frön på

brädan utanför mataren och genast är luften full av fladdrande vingar. Vi har väl tre eller fyra nötväckor som är allra först och högst i rang bland småfågeln. Därefter kommer fem eller sex talgoxar och någon blåmes och en entita. Ibland kommer stora hackspetten förbi och tar några frön. Både hackspetten och nötväcken kan ta ett antal frön i näbben innan de flyger iväg. Nötväcken är för övrigt en samlare av stora mått. Ser ut att gömma många frön i barken på tallarna i vår backe.

Talgoxar, blåmesar och entitan tar bara ett frö i taget med sig bort till en trädgren där de låser fast fröet med ena klon och intensivt hackar runt solrosfröets skal för komma åt det goda innehållet.

Vi har också regelbundna besök av en stenknäck, som har en stor, mycket kraftig näbb med vilken den med lätthet knäcker, som namnet säger, alla frön och nötter, även t ex körsbärskärnor. Men stenknäcken är mycket skygg och kommer inte fram då vi är ute, så vi kan bara studera den med hjälp av kikaren inifrån huset.

Jag sitter där i hammocken med min kaffemugg och ostmörgås och pratar med både ekorrar och fåglar. Njuter av lugnet i min backe. Att sitta så här är ungefär som att meditera inbillar jag mig. Att samla kraft. Gå igenom saker jag varit med om. Fundera över den tid jag har kvar här på jorden.

Ibland väcks jag ur mina tankar då någon hurtig kvinna går sin förmiddagspromenad nere på Flensvägen, med kraftiga långa steg och överdrivet svängande armar. Eller någon som rastar sina hundar.

Samma tid varje vardag kommer grannen mitt emot oss, på andra sidan vägen, på sin cykel efter att hon varit och lämnat sina barn på dagis och kanske en i första klassen i skolan. Hon har tre pojkar sådär tre, fem och sju år. När hon saktar in för att svänga in till sitt hus skriker bromsen som på äldre tiders cyklar. Ni vet hur det låter, eller hur?

Hur gammal kan hon vara? Högst trettio kanske? Hon är hemmafru och verkar ha världens tålmod. Barnen

leker ofta vilda lekar hemma på tomten och framför allt den minsta brukar bli vansinnigt arg och har enorma röstresurser. Hon är nästan alltid med dem ute i lekarna, höjer aldrig rösten utan pratar vuxet med dem och avleder den lille från vredesutbrotten. Mamman är också bra på att uppmuntra dem, hör jag ända upp till min hammock. Mannen syns sällan.

När jag dricker mitt eftermiddagskaffe har hon varit uppe på samhället och hämtat sina små, de två äldre med sina små cyklar och den lille bakpå. Strax är det full fart i trädgården där nere.

Men nu morgonen med diamanter. Just när jag är väldigt långt borta i tid och rum kommer ett antal koltrastar lågt flygande ut ur skogen, en eller två i taget. De landar på vår gräsmatta och letar mask efter gårdagens regn. När alla kommit ut ur skogen har jag räknat till tretton stycken. Ovanligt.

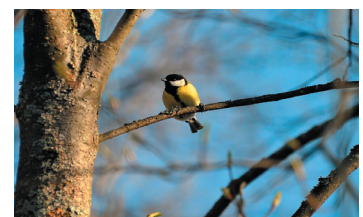
Jag hör nu också ett par nötskrikor i vår backe. De bor inte här men kommer förbi då och då men inte till ekormataren.

Återigen drömmer jag mig bort och väcks denna gång av ormvräkens ängsliga skrik högt upp och långt bort. Det börjar väl snart bli dags för den att ge sig lite söderut, tänker jag, till Skåne, Tyskland eller så.

Oj, det har gått nästan trekvart. Så fort tiden gick! Men nu känner jag mig avlastad och redo för en ny dags olika sysslor.

Lennart Cederberg
Hälleforsnäs

Den som är intresserad av fåglar och inte har läst "Samtal med en nötväcka" (1966, 1978, 1984, 1993) av Björn von Rosen rekommenderas göra det! En minor classic-bok.

Ett återkommande tema i Folkhögskoleveteranen är ”Min väg till folkhögskolan”. Här nedan får vi följa Bernt Gustavssons väg till och genom folkbildningen. Den vägen visade sig vara så lång och så full av iakttagelser att vi publicerar den i två delar. Nästa avsnitt kommer i marsnumret.

Redaktionen

Hur jag hamnade i folkbildningen – och aldrig kom därifrån!

Bernt Gustavsson

Del 1

Bakgrund – stigarna dit

Min far, som var son till en arrendebonde på Eriksbergs ägor utanför Katrineholm, stod en dag 19 år gammal på en stege och målade en vägg i Forssjö. Han halkade ner från stegen och bröt benet så illa att det inte gick att lappa ihop på något bra sätt. Han kunde därmed inte längre jobba i jordbruket. Men en farbror som var landstingsman sade:

– Skicka pojken till folkhögskola.

Han gick två år på Åsa folkhögskola, ett år på Gripsholm och en yrkeskurs på Fellingsbro och blev kontrollassistent och mjölkbedömare. Han läste mycket, i huvudsak allt som utgivits av Ivar-Lo och Moberg. Hans läsintresse var väckt, han läste mycket. Det smittade av sig på mig.

Det smittade av sig. En dag kom en försäljare hem och erbjöd en bokserie där en del meningar var på engelska, men hade en svensk översättning längst ned på sidan. Det var mest ungdomsklassiker, utgivna i den så kallade Numetoden. Jag läste de flesta. Sedan kom Kapten Hornblower och *Myteriet på Bounty*.

En tid spelade jag basun i skolans blåsorkester och läste då allt om musik. Jag ställde upp i ”tiotusenkronorsfrågan” på skolan med ämnet ”Louis Armstrong och hans liv i New Orleans”

Det fanns tre böcker på biblioteket som den legendariske bibliotikarien K G Wall plockade fram, som jag lärde mig utantill. Jag stannade på femtusen och fick en linjal i pris.

En tid arbetade jag med hästar och läste då allt om hästar och ridning. Mina kamrater frågade ironiskt om allt jag ständigt pratade om – har du läst det? Hästarna gjorde att jag och min kompis sökte militärtjänsten till Kavalleriet, K4 i Umeå. Där åkte jag in i buren för mindre förseelser och där läste jag Bibeln.

Jag läste den som berättelser, delvis som fantasi som jag fortsatte att fantisera om. Det var inte riktigt verkligt. Här såg jag den sociala skillnaden mellan en grupp värmäländska skogsarbetare och en grupp överklasspojkar från Stockholm, vars fäder ville att de skulle bli officerare i kavalleriet, vilket hade hög status. Båda blev mina kamrater. Här mötte jag också ren och skär ondska för första gången. En officer skulle tvinga upp en häst ur myren med knivhugg. Några grabbar tittade på varandra, nickade och vände upp och ner på honom och ner med huvudet före i dyn.

Jobben jag hade var enahanda. Jag provade ett tag i färghandel och fick mest stå och torka damm av färgburkar. På karosseriverkstäderna var det tidtagning och tidsdisciplin. Valter som jag arbetade med sprang ut och spydde en gång i timmen med blödande magsår. Ackorden måste hållas. Två gånger fick jag sparken för att jag försvarade invandrare som man pratade skit om.

Under den tiden hade jag en flickvän som var bäst i läroverket i de flesta ämnen. Jag kom så i kontakt med kunskap som inspirerade mig lite vidare än hästar, simning och äventyr.

En kväll hade det utannonserats en författarafton på Åsa folkhögskola, strax

utanför Katrineholm där jag bodde. Poeten Åke Hodell var inbjuden gäst, en stridsflygare som störtat men överlevt och hamnat på sjukhus. Han läste dikter och berättade att en kväll kom en sköterska in med en bok han kunde läsa. När hon kom tillbaka på morgonen låg han fortfarande och läste. Det var Dostojevskijs *Brott och straff*. Efter hans berättelse blev vi inbjudna till rektorsbostaden för diskussion. Jag satt och gapade, förstummad. Var detta möjligt? Alla sade sin mening och alla lyssnade. Rektorn hette Vallgård och han var en sann demokrat. Det var en väg av flera vägar till folkhögskola. En annan var att jag efter lumpen gick upp till arbetsförmedlingen och sa att jag ville ut på sjön, jag skulle bli sjöman och uppleva världen. Arbetsförmedlaren ringde hem till min far och sade:

– Skicka pojken till folkhögskola!

Så jag sökte till Stensunds folkhögskola efter lumpen som låg på lämpligt avstånd hemifrån och där det var mycket idrott. Där gick jag i två år och blev vapenvägrare. I det militära hade jag lärt mig att spränga och döda. Nu vände jag mig mot den idén.

Vad var det som utgjorde brytpunkten i förhållande till allt annat jag varit med om? Varför och hur blev detta början till något jag skulle ägna större delen av mitt liv åt?

Den skola jag gått nio år i var i nivå med den som Kerstin Ekman beskriver i sin bok *En stad av ljus*, Katrineholm, – den stad jag växte upp i. I Ekmans skola slog läraren, här vid Södra skolan stod rektor Ferm med sin nyfärdigfilade kartnagel som han körde in i nacken på pojkar som inte lydde order. Skolan var ointressant, disciplinär, kall, hård, otrivsamt. Mina kamrater och jag gjorde allt annat än gick i skolan, vi simmade, vi körde ut tidningar, vi mekade, vi var

ute och flög på motorcyklar, vi tjuvred på hästar i hagarna, vi fiskade, vi gjorde egna höjdhoppsgropar och stavat att hoppa med. Allt för att slippa skolan så långt det bara gick.

Att så få komma till en värld med människor som vill en väl, som pratar om intressanta saker, som man kan pröva sina tankar och åsikter mot, det blev den avgörande skillnaden. Låt mig säga, jag kom in i en mänsklig värld som fick mig att vakna upp för nyfikenheten på något större och vidare.

Ankomsten

20 år gammal går jag uppför backen till Stensunds folkhögskola. Det som kallas slottet hade en handlare med bananer, "banankungen", byggt för länge sedan. Nu var det huvudbyggnaden, inrymmande salar för undervisning och matsal. I en flygel kök, och i den andra administration och rektorsrum. De flesta lärare bodde på skolan, vi elever bodde mest i torp och småstugor runt om. Det byggdes också nytt, ny gymnastiksal och flera klassrum. Året är 1966 och jag ska gå där i två år. De två åren är nog de mest förändrande i mitt liv, inte så mycket händelser men horisonter som ständigt vidgades. Jag blev motsatsen till en gås, som vattnet bara rann av. Istället sög jag åt mig allt. Första året bodde jag med en kamrat på "torpet", ett par kilometer från skolan. Vi eldade i kamin och på vintern var det is på vattenhinken. Mitt emot låg en ladugård där bondpojken blev ihjälsparkad av en tjur. Andra året fick vi ett rum i slottet, med utsikt ut över Landsort och vikarna där fartyg passerade. Där satt jag i alkoven och läste Jack London. Läsningen var nog det som förändrade mig mest och utsikten blev en bild för vidgade vyer, förskjutna horisonter.

Jag kan peka ut några särskilda händelser som blev till stora upplevelser, det som kallas bildningsupplevelser. I trappan möter jag Doris Jahnsson som hade en Master of Arts från USA. Hon var den första som såg möjligheterna i mig. Hon stoppar mig och säger:

- Bernt, du borde nog läsa lite mera.
- Vad ska jag läsa då, tycker du?
- Du, du ska läsa allt, allt ska du läsa.
- Ja, Doris, sa jag och läste.

En dag kom Ebbe Gustafsson in i klassrummet och jag såg hur det lyste

i ögonen på honom. Han hade just läst Sven Lindqvists bok, *Myten om Wu Tao Zu*. Den boken blev som en sinnebild för hur världen öppnar sig, från att leva i en sluten värld, som då var konstens värld, till den sociala verklighetens värld, som här, fattigdomen i Indien. Det vi annars läste var mycket Pär Lagerkvist, som var andlig och Dostojevskij, som var svår. Men scenen där han genomgår en fingerad avrättning satte sig. Det var där resan som gjorde mig till vapenvägrare startade. Öppnandet av världen symboliserades av tecknaren EWKs bild av moder jord, bärande alla fattiga barn på ryggen. Den dubbelhet som gestaltas i myten om Wu kom att bli kännetecknande för mitt sätt att se på världen. Vi hade egna morgonsamlingar. En morgon hade två elever läst Sara Lidmans *Samtal i Hanoi* och ropade ut delar av texten till Stan Getz saxofon. Allt kom på en gång.

En kall vinterdag när isen låg tjock, åkte jag skidor ut över vikarna med en pulka fullastad med böcker. Den som skulle ha böckerna var - som vi sade - ensling, fiskaren de Mander. Han levde isolerad på sin ö, som tillhörde greve Bondes fideikomiss Hörningsholm och hade haft polio som barn. Han gick hjälpligt med egenhändigt tillverkade tråkryckor. Han hade en ko och hade haft en häst och levde på fisk och egentillverkade ostar som låg i fönstren för lagring. de Mander bjöd på kaffe i sitt kök och efter en stund pekade han på en vedlår vid spisen.

- Öppna locket pojke, sa han.

Jag blev förstummad, det var inte ved, utan böcker i lären.

- Ta det du vill ha, och så mycket du får med dig.

- Tack, sa jag och hade fler böcker med mig hem än dit.

Tack vare de Mander, öppnade dessa böcker horisonter som annars skulle varit slutna.

Huvudman för folkhögskolan var Frisksportförbundet. Lärarna var något distanserade till rörelsen som ibland kunde ta sig rätt extrema uttryck. Vi hade mycket idrott på schemat, det var kroppens bildning. En rörelse i rörelsen var det som kallades Argaladei, då ledd av en man vid namn Torwald Wermelin. Man anordnade vandringar i bergstrakter runt om i världen. Torwald dök upp ibland och varje gång gick han ut på

balkongen med utsikt över havet och sjöng *Härlig är jorden*. En kväll satt jag ensam i biblioteket rätt sent. Han kom in och frågade vad jag läste.

- Kom ska jag visa dig, började han och så /gick/ var vi i biblioteket runt halva natten.

Tack vare Torwald, / tack vare dig/ fick jag kännedom om litteratur som annars varit dold, /du öppnade/ ytterligare horisonter öppnades. Det fanns en andlig ådra i denna rörelse och på skolan. Varje lördag efter samkvämet gick vi ut på terrassen och sjöng *Härlig är jorden*. Jag gick själv och tjuvtittade i uppslagsböckerna efter ord jag hörde - existentialism, marxism, liberalism. Allt som hade med filosofi att göra ansågs för svårt. Det var uppsalafilosofins logik som låg i vägen för ett vidare intresse. Det andra fick man ta reda på själv och det var lika bra det. Bob Miller, som hade varit flygare i amerikanska stridsflyget, hade kontakt med klassikererna. När han undervisade i tyska var det en enda bok han /plockade ur/ hänvisade till - Goethes Faust. "Habe nun, ach! Philosophie, Juristerei und Medizin... studiert".

De extrema uttrycken i rörelsen, som när marscher anordnades in till Trosa med grabbar i Tarzanbadbyxor och en morot i munnen, det var nog mitt första möte med det som kan kallas extremism. Jag fick berättat om att några hade byggt ett vikingaskepp de hade seglat ut med och förlist. Jag frågade i en uppsats.

- Är det nazistiska tendenser däri?

- Det ligger något i det du säger, sade läraren, Doris.

Min rumskamrat Rolf Holmgren och jag spelade teater ihop. Han blev skådespelare. Vi såg en öppning ut i världen på ett långt påsklov. Vi liftade till Italien. Vi hade inga pengar och levde på frukt och varm mjölk och sov under broar. Vi kom hem som hjältar som knappast gick att känna igen, vi var som avmagrade chokladnissar.

I skolningen till sociala medborgare ingick ett ämne som kallades *skick och bruk*. En del av det var att anordna och genomföra ett bröllop, i vilket jag utsågs till brudgum och en flicka, Birgitta, till brud. Alltifrån svensxa där jag blev inkastad på dasset på Tullgarns slott, till vigning och fest med vals genomfördes.

Som elevrådets ordförande föreslog

jag på ett lärarmöte att en automat för kondomer skulle inköpas för att stå i förstugan till slottet. Detta röstades ned av en samlad läraropinion. Som belöning vid avslutningen fick jag ett stipendium och en bok med titeln, *Att argumentera riktigt*. Det var nog välfunnet. Dessa lärare, Doris Jahnsson, Ebbe Gustafsson, Bob Miller och Arnold Asp var en typ av personligheter som nästan inte finns längre. Doris' (Dorothy Parker) och bjudning av amerikansk änglakaka i sin våning, Ebbes *Myten om Wu Tao Zu* och löpturer med träning av "lördagsmuskeln", vi kallade honom för "sexdoktorn", Bob med sina klassiker, med Goethe och basket, var oförglömliga upplevelser. Det gjorde att jag läste som

aldrig förr.

En sommar, på sommarlovet mellan årskurs ett och två jobbade jag i skogen med röjning. Jag hade *Möss och människor* av Steinbeck med mig och satt på en stubbe och läste så tårarna rann. Då kom skogsvaktaren.

– Är du ledsen pojke?
sade han och trodde att det var för att jag gick ensam.

Då var det slut med läsande på arbetstid. Jag var då mycket inspirerad av Bertrand Russell som var ledande filosof och samtidigt skrev *Strid för freden* och kämpade mot

atombomben. En bok hette *Den mänskliga kunskapen*. Jag tänkte att om jag läser den så kan jag allting sedan. Mina kamrater från fabriken kallade mig Bertrand.

Foto: Staffan Myrbäck

Folkhögskoleministrarna

Urban Lundin

Vi som har varit med i folkbildnings-sammanhanget några år – och det har vi ju alla! – är välbekanta med begreppet 'folkhögskolepartiet'. Det syftar ju på en grupp i riksdagen, som spände över ett ganska stort fält i höger-vänsterdimensionen. Det som förenade gruppen var kärleken och stödet till folkhögskolan. Med tiden har dock gruppen glesats ut, och idag har den väl nästan upphört att existera.

Men med tiden har folkhögskolepartiet i viss mån ersatts av folkhögskoleministrarna, som också de har en stark tilltro och kärlek till folkhögskolorna som gemensam nämnare. Anna Ekströms lovord om folkhögskolan känns som en trygghetsskapande faktor, och vår nuvarande kulturminister Amanda Lind har under sin väg framåt-uppåt studerat på folkhögskola vid två olika perioder i livet. Och så har vi ju haft en folkhögskolelärare – Gustav Fridolin – som utbildningsminister.

Men min personliga favorit är ändå Lena Hallengren. Under första delen av 00-talet genomfördes en utvärdering av folkbildningen. Att det var just en utvärdering och inte en utredning, var – som jag ser det – ett sätt att undvika ett mer grundläggande ifrågasättande av folkhögskolan. Utvärderingen visade på att folkhögskolan väl uppfyllt de syften staten angett för verksamheten.

Men samtidigt förekom en lite underlig diskussion om folkhögskolans särart, en särart som ifrågasattes också av människor verksamma inom folkhögskolan. När så en artikel i en frireligiös tidning (kommer inte ihåg vilken) ifrågasatte om folkbildningen var en statlig angelägenhet, kändes det som om grundvalarna skakade lite. Göran Persson, också han en folkbildningsminister, uppdrog då åt Lena Hallengren att genomföra en mer grundlig utredning. Och nu blev det viss brådska. Utredningen måste passera riksdagen innan valet 2006, för att vara på den säkra sidan. Oron visade sig välgrundad, för socialdemokratin förlorade ju valet hösten 2006. Men då var propositionen redan igenom riksdagen. Lena Hallengren hade flugit som en skottspole mellan landets folkhögskolor. Hon hann besöka ett hundratal skolor på kort tid, bl.a. min dåvarande skola, Åsa. Jag menar att hennes insats inte nog kan betonas för att säkerställa att vi kunde

bibehålla vår frihet gentemot staten.

I den proposition som blev resultatet – **Lära, växa, förändra** – gjorde regeringen bedömningen att statens syften med statsbidraget till folkbildningen i väsentlig mån hade uppnåtts. Principen om rollfördelningen mellan staten och folkbildningen föreslogs ligga fast. Riksdagen skulle som tidigare ange syftet med statens bidragsgivning, medan folkbildningen själv lade fast målen för verksamheten. I stället för prioriterade målgrupper angavs sju verksamhetsområden för folkbildningen, vilka i särskilt hög grad skulle utgöra motiv för statens stöd.

I förra numret...

... fick vi tillstånd att publicera en artikel om nedmonteringen av den svenska skolan. Den var skriven av Hamid Zafar. En utmärkt artikel, tyckte vi. Och det tycker vi fortfarande. Vad vi inte visste var att Zafar också under pseudonym skrivit nedsättande om judar och homosexuella på nätet. Vi tar självklart avstånd från Zafars åsikter i de frågorna.

Redaktionen

Från sidlinjen

Stewe Claeson

Inför riskgruppens jul

Det har blivit krångligare att hänga med i det som händer på skolorna. Går man – som jag så ofta gör – ut på nätet och läser hemsidor är det en stillsamt allt tristare läsning om verksamheter som tvingas lägga ner, eller om kurser som i stor utsträckning sker på distans, och om det är något man som gammal folkbildare vet något om så är det vikten av närhet, av fysisk närhet, samarbete och av det som ju är denna skolforms själva hjärta: verkliga samtal. Samtal där man ser den andre, ser minspel och reaktioner, hör den andre, hör den andres tonfall och insinuationer, en närhet som skapar det som distanserade verksamheten *aldrig* kan åstadkomma: att vara tillsammans. Jag påminns alltid om att Den Gamle alltid skrev *Sam-Tale*, tale sammen. Det är så hjärtsliktande sorgligt att lyssna till rektorer som intervjuas – utomhus – och som med ett slags förtvivlat mod och entusiasm talar om nya, nödvändiga kurser som skapats mitt under pandemin: fast oftast rör det sig om kurser beställda av utomstående intressen, som arbetsförmedlingsbeställd kurs för personlig assistans (nödvändig naturligtvis, inte minst just i dessa tider) men – inte en kurs som vuxit ur skolans upparbetade faktiska pedagogiska verksamhet eller egentliga kompetens. På något sätt har den här pandemins själva grundidé – håll distans! – kommit att slå hårt mot folkbildningens grundidé: var tillsammans! Och jag konstaterar att i en del specialfall är pandemins krav direkt förödande. För en av mina döva lärare var samtalet aldrig ett problem: jag kunde inte teckenspråk, men han var en mästare i att läsa läppar (och minspel) och under flera år kunde jag komma på honom med att missförstå kanske sammanlagt tio saker av det jag sa (och jag är ju inte en särskilt tystlåten typ). I munskyddens tidevarv är han döware än han någonsin varit.

Också årsmötena, där så mycket mer än att välja revisorssuppleant avhandlas, särskilt utanför den stadgeenliga dagordningen (den svenska demokratins stadigaste fundament) – också

årsmötena sker nu digitalt. Alldeles bortsett från den zoomiska möjligheten uppstår sällan samtal att minnas.

Men det allvarligaste jag läser om, där jag sitter där och läser, digitalt, om vad som händer på skolorna, det allvarligaste är att skola efter skola varslar om nedläggning, först av internaten, sedan av utlokaliserad verksamhet, och en del medarbetare... *ekonomin* förfaller snabbt. Och en av orsakerna har att göra med något vi alla var med om de sista åren av vårt verkssamma skolliv: att statsbidrag och kommunala ersättningar inte längre förslog, att det inte var möjligt att höja elevernas kostnader för internatboendet; det enda som kunde hjälpa upp läget var att använda de ofta makalösa anläggningarna för uthyrning; kortkurser fungerade en tid; men konferensmöjligheterna verkade ett tag näst intill oändliga. Jag minns hur jag såg skola efter skola satsa på att lyxa till internaten för att locka konferensanordnare att använda sig av skolorna, inte sällan just för deras anorlunda och härliga geografiska lägen. Och pandemins grundidé verkar också innehålla påbudet: inga konferenser, inga resor, inga sammankomster, och det finns ingen ekonomi i att anordna något för åtta deltagare med minst två meters avstånd vid de vackra runda borden i en påkostad konferenslokal.

Jag kan komma att tänka på detta just i dessa dagar då alla minns Gösta

Vestlund. Jag har medvetet avhållit mig från att skriva om alla *mina* kontakter med honom: de började under tidigt 1970-tal och har fortsatt; rent fysiskt träffade jag honom sista gången när han och jag hade hand om Bo Göthbergs begravning på Lidingö folkhögskola 2007. Men i mitten av 70-talet låg en av rektorskonferenserna på Vädö. Anläggningen hade inte tillräckligt med rum i hotellets huvudbyggnad. Gösta ordnade så att en stuga nere vid vattnet gjordes lagom uppvärmd och där la han de två "rabulisterna". Han sa att vi borde lära känna varandra. Och det gjorde vi, Ingemar Sallnäs och jag tillbringade de tre dagarna samtalande till tidig morgon från var sin slaf i den lilla stugan. Sedan länge har jag sett det tilltaget som ett utslag av Göstas grundläggande pedagogik. Samtal och närhet – *och tillräckligt med tid*. Idag naturligtvis helt uteslutet.

Nu gäller avstånd. Och vi – alla veteraner – är ju själva riskmomentet i tillvaron. Här en dikt av en samtida amerikan som jag snabböversatt för oss alla. Vi sitter där vi sitter i jul. Ensammare än vanligt och äldre. Vackrare kan det inte sägas om att bli gammal – och att vara ensam.

Richard Jones

STORMEN

Jag ringde rikssamtal till min far i går kväll
för att berätta om hur det stod till med oss –
Andrew mår bättre, bäbisen sparkar
jag har fått en släng av influensa och känner
mig instängd som i en glaskupa. Min far väntade lugnt
på att jag skulle få sagt det jag ville ha sagt,
och berättade sedan upphetsat om det fruktansvärda
åskvädret och frågade om jag kunde höra
hur regnet hamrade. Plötsligt
talade ingen av oss.

Jag stod med luren mot örat
och lyssnade till trummandet mot takfönstret
i min fars kök, och såg för mig en gammal man
som håller upp luren mot åskväder och mörker.